

Voorwoord

De barbaren bestaan nog. Sterker nog, het Westen heeft ze openlijk de oorlog verklaard. In een toespraak op 24 november 2015, waarin hij de aanslagen in Parijs van diezelfde maand sterk veroordeelde, riep premier Rutte het Nederlandse volk op zich af te zetten tegen de 'idote barbaren die zo'n aanslag plegen'. Rutte was niet de enige die het 'b-woord' in de mond nam om de ongrijpbare krachten die 'onze beschaving' bedreigen van een naam te voorzien. In een interview op de radio keerde Emile Roemer zich diezelfde nacht nog tegen de 'barbaren' die onze normen en waarden ondermijnen, en ook Ahmed Aboutaleb liet zich de volgende dag in *Buitenhof* fel uit over de 'barbarij' die ons van onze menselijkheid belooft te beroven.

De 'onmenselijkheid' van de 'kille, laffe, idote barbaren' die door veel politici wordt benadrukt, moet de menselijkheid in onszelf weer naar boven halen. Wij zijn niet zoals zij, zo wordt ons voorgehouden. Maar wie *zij* zijn, dat blijft onduidelijk. Want ook de mensen die op de vlucht zijn voor dezelfde oorlog en terreur waartegen de minister-president zich afzet, worden vergeleken met de barbaarse volksstammen die het Romeinse Rijk overspoelden. Zo stond onze premier op 26 november 2015 op de voorpagina van de *Financial Times*: 'Stop de toestroom van vluchtelingen of riskeer het lot van het Romeinse Rijk', was erboven te lezen. Europa wacht hetzelfde lot als het Romeinse Rijk, zo hield Rutte ons voor: 'grote rijken storten in als de grenzen niet goed worden beschermd'.¹ Het duurde niet lang of Rutte's boude uitspraken werden door historici uit het heel Nederland aangevallen en afgedaan als je reinste onzin: geschiedvervalsing die 'niet alleen het verleden maar ook het heden geweld' aandoet.² Toch kunnen deze 'onzinnige' uitspraken over het verleden ons wel degelijk iets leren over de geschiedenis. Daarvoor moeten we ze echter niet beschouwen als historische verhandelingen *an sich*, maar als pogingen om betekenis te geven aan de vervreemdende situaties waar men in het heden geen raad mee weet.

In dit nummer laat *Groniek* daarom een historisch licht schijnen op de wijze waarop er door de jaren heen invulling is gegeven aan de term 'barbaren'. Barbaarsheid stond lange tijd voor wreedheid, ruwheid en onbeschaafdheid. Het diende als contrastbegrip voor de beschaving. Dat beide begrippen echter onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden is de laatste jaren steeds vaker benadrukt door historici: onze beschaving is gebaseerd op wreedheden, mensenhandel, kaaphandel en oorlog. Het is een pijnlijke

ervaring dat beschaving en barbaarsheid minder ver uit elkaar liggen dan verondersteld of gehoopt werd.³ Desalniettemin vinden we de barbaren-retoriek nog steeds terug in het huidige politieke en culturele denken. Door deze historische retoriek in kaart te brengen tracht *Groniek* inzicht te geven in de wijze waarop tegenwoordig betekenis wordt gegeven aan de problemen in de wereld.

Maria Boletsi laat in haar artikel zien dat 'barbaarsheid' en 'beschaving' in de politieke en publieke retoriek in Europa en de Verenigde Staten sinds de val van de muur, en vooral na de aanslagen op 11 september 2001, nog steeds gangbare begrippen zijn. Door de stijlfiguur van de 'barbaarse invasie' te hanteren, verbinden politici de hedendaagse realiteit met de historische narratief van het Romeinse Rijk en het gevaar van de barbaren. Boletsi brengt de ontstaansgeschiedenis van deze narratief in kaart en werpt daarmee een kritische blik op de wijze waarop deze stijlfiguur het begrip van de hedendaagse realiteit stuurt. Een kijkje in het leven van een 'barbaar' in het Romeinse Rijk krijgen we van Inger Kuin. Door de ogen van Lucian van Samasota wijst Kuin op de ingewikkelde relatie tussen barbaren en niet-barbaren. Lucian, zelf een 'buitenstaander' uit Syrië, nuanceert in zijn geschriften de traditionele dichotomie tussen barbaar en niet-barbaar, maar ook hij ontkomt niet aan de stereotypen waarmee zijn taal doordrenkt is. Zodoende bestendigt hij de vooroordelen die hij zelf probeert te ondermijnen. Evenals Boletsi, benadrukt Kuin de rol die taal speelt in de manier waarop we de wereld begrijpen.

Vooral in tijden van oorlog en conflict wordt er een beroep gedaan op de barbaren-stijlfiguur om de tegenstander in een ongunstig licht te plaatsen. Het zwart maken van de vijand door middel van propaganda is sinds de Eerste Wereldoorlog een belangrijk strijdmiddel geworden. Gary Messinger wijst op de gevolgen van deze retorische oorlogsvoering. De demonisering van de vijand tijdens de Eerste Wereldoorlog heeft tot wantrouwen geleid tussen Europese naties en bleek zodoende een belangrijke voedingsbodem voor de Tweede Wereldoorlog. Ook vandaag de dag blijkt het demoniseren van de vijand nog een belangrijk onderdeel te vormen in de oorlogsretoriek. De Amerikaanse en Europese regeringsleiders doen de executies en massaslachtingen van de Islamitische Staat keer op keer af als barbaars. Volgens Pieter Nanninga staat deze vereenvoudigende afbeelding van IS een beter begrip van de groep in de weg. In zijn artikel poogt Nanninga daarom de handelingen van IS vanuit hun eigen perspectief te begrijpen:

hoe representeren zij hun eigen geweld? Het keer op keer herhalen en bevestigen van de tegenstelling in termen van beschaafden en barbaren, zo meent Nanninga, is weinig behulpzaam om de aanhangers van IS op andere gedachten te brengen.

Het supplement van dit nummer opent met een 'Hoog van de Toren' van Willem van der Sluis, waarin hij een pleidooi geeft voor een betere integratie van *digital history* binnen de propedeusefase van de bachelor Geschiedenis aan de RUG. Reinbert Krol sprak met Eva Rovers over haar onlangs verschenen *BOUD*, een biografie gewijd aan de schrijver, dichter en televisiemaker Boudewijn Büch. Büch, die grote delen van zijn leven bij elkaar bleek te hebben verzonnen, vormt de basis voor een gesprek over feit, fictie, vorm en stijl, waarheid en mysterie, geschiedschrijving en het belang van de biografie in Nederland. In het derde supplementsartikel reflecteert Joram Tarusarira in 'Historisch Erfgoed' op het culturele erfgoed van de onafhankelijkheidsoorlog in Zimbabwe. Hij stelt dat dit erfgoed is gemonopoliseerd door de heersende Zimbabwe African National Union-Patriotic Front (ZANU PF)-partij, waardoor het zorgt voor angst en spanningen eerder dan voor sociale cohesie. Het laatste artikel is wederom een vraaggesprek. Groniekredacteuren Mariska de Bone en Fardau Mulder spraken toneelregisseur Theu Boermans over zijn nieuwste theatervoorstelling voor het Nationaal Toneel: *Jeanne d'Arc*. Het werd een gesprek over het regisseren van historische stukken die relevant zijn voor de hedendaagse actualiteit.

De redactie van *Groniek* wenst u veel leesplezier toe.

Noten

1. Voor de persverklaring van Rutte zie: <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2015/11/14/persverklaring-minister-president-rutte-14-november-2015>; Emile Roemer was 14 november 2015 te gast in het radioprogramma *De Overnachting* (NPO Radio 1, 00:00 uur); voor de uitspraak van Ahmed Aboutaleb, zie Buitenhof (VPRO) op 15 november 2015: http://www.vpro.nl/buitenhof/speel~VPWON_1232785~ahmed-aboutaleb-amos-oz-paul-scheffer-ineke-roex-buitenhof~.html.
2. "Stem flow of migrants to EU or risk fate of the Roman empire," *Financial Times* (27 November 2015).
3. L. Rutgers, "Rutte doet aan geschiedvervalsing," *Trouw*, onder "Opinie" (12 december

2015); zie ook T. Broer, “Hoe Mark Rutte historische kletsboek blijft verkopen,” *Vrij Nederland*, onder “Vluchtelingen” (27 november 2015): <https://www.vn.nl/hoe-mark-rutte-maar-historische-kletsboek-blijft-verkopen/>

4. P. Blaas, “De verjongende barbaren. Enkele historische ficties van de Romantiek,” in *Romantiek & historische cultuur*, ed. J. Tollebeek, F. Ankersmit en W. Krul (Groningen: Historische Uitgeverij, 1996), 55.